

THE SITUATION AND IMPACT ON CHINESE SCHOOLS FROM THE ENFORCEMENT OF THE FIRST PRIVATE SCHOOLS ACT

Piyathida Sangsikaew*

Received Date: 2024, December 25

Revised Date: 2025, January 18

Accepted Date: 2025, February 18

ABSTRACT

This research aims to analyze the situation and impact on Chinese schools following the Thai government's promulgation of the first Private Schools Act in 2461. The author studied documents from the Department of Education that set the scope of education between 2461 and 2469. The law impacts Chinese schools in four key aspects: 1) the qualifications of principals, 2) the qualifications of teachers, 3) the establishment and dismissal of schools without notifying the Department of Education and 4) the establishment of special schools for teaching the Chinese language.

Keywords: Chinese School, Chinese Language Education, Private Schools Act.

* Ph.D. Student in Linguistics and Applied Linguistics, Shandong Normal University, P.R. China

Corresponding author e-Mail: schaaaim@aru.ac.th

สถานการณ์และผลกระทบต่อโรงเรียนจีนจากการบังคับใช้

พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ: 25 ธันวาคม 2567

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ: 18 มกราคม 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 18 กุมภาพันธ์ 2568

ปิยธิดา สังสีแก้ว*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนจีนหลังจากที่รัฐบาลไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2461 ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาจากเอกสารของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษาอยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 จากการศึกษาเอกสารดังกล่าวพบว่า สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนจีน มีทั้งสิ้น 4 ด้าน คือ 1) ด้านคุณสมบัติของครูใหญ่ 2) ด้านคุณสมบัติของครูผู้สอน 3) ด้านการตั้ง และเลิกโรงเรียนโดยไม่ได้แจ้งต่อกระทรวงศึกษาธิการ และ 4) ด้านการจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะสำหรับสอนภาษาจีน

คำสำคัญ: โรงเรียนจีน การศึกษาภาษาจีน พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Corresponding author e-Mail: schaaaim@aru.ac.th

บทนำ

การจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์นั้น เป็นการจัดการศึกษาโดยเอกชนซึ่งมีความเป็นมาช้านาน การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2328 ที่เกาะแห่งหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเกาะแห่งนั้นต่อมาได้ชื่อภายหลังว่า เกาะเรียน เพราะเป็นเกาะที่มีโรงเรียนแห่งนั้นตั้งอยู่ ซึ่งโรงเรียนแห่งนั้นจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาจีนล้วน โดยในขณะนั้นมีนักเรียนเพียง 200 คน (เสถียร ศุภโสภณ, 2514, หน้า 106) ซึ่งไม่มีหลักฐานปรากฏว่าใครเป็นผู้ก่อตั้ง โรงเรียนแห่งนี้เป็นหลักฐานที่บอกได้ว่า การศึกษาภาษาจีนมีมานานแล้วในประเทศไทย และนับแต่นั้นมาก็มีโรงเรียนจีนก่อตั้งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งโรงเรียนจีนที่ก่อตั้งขึ้นในช่วงก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ในปี พ.ศ. 2461 นั้น มีทั้งการจัดการศึกษาโดยชาวจีนโพ้นทะเลที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทย และการจัดการศึกษาภาษาจีนโดยคณะมิชชันนารีอเมริกัน ซึ่งการจัดการศึกษาภาษาจีนในไทยในขณะนั้นเป็นไปอย่างอิสระ การจัดการศึกษาภาษาจีนโดยชาวจีนโพ้นทะเลจะจัดการศึกษาโดยใช้ภาษาจีนท้องถิ่นเป็นหลักซึ่งขึ้นอยู่กับสัญชาติของผู้จัดการโรงเรียน เช่น หากผู้จัดการโรงเรียนเป็นชาวจีนไหหลำ โรงเรียนก็จะสอนภาษาจีนไหหลำ โรงเรียนจีนประเภทนี้มีทั้งที่ก่อตั้งขึ้นโดยสมาคมจีน และทั้งที่เป็นชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษาร่วมกันก่อตั้งขึ้น ส่วนโรงเรียนที่ให้การศึกษาภาษาจีนโดยมิชชันนารีอเมริกันนั้น ในระยะแรกก่อตั้งขึ้นเพื่อเผยแผ่ศาสนาให้กับชาวจีนในประเทศไทย ก่อตั้งขึ้นในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2395 โรงเรียนแห่งนี้ตั้งอยู่ข้างวัดอรุณ มีครูชื่อ ชินแสกเอง กว๊วยเซียน ซึ่งจัดการศึกษาให้เฉพาะลูกหลานของชาวจีน และเป็นโรงเรียนประจำแห่งแรกของไทยด้วย (วรวิทย์ วศินสรการ, 2528, หน้า 43-47) ต่อมาในปี พ.ศ. 2461 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรก ซึ่งมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2461 และมีผลทางกฎหมาย จึงทำให้โรงเรียนจีนต้องเข้ามาอยู่ในความควบคุมของทางราชการ และจัดการศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนี้ ซึ่งกำหนดให้โรงเรียนจะต้องสอนนักเรียนให้มีความรู้ภาษาไทยด้วย และในปี พ.ศ. 2464 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นมาเพิ่มเติม (มีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2464) ซึ่งพระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับนี้ได้ครอบคลุมถึงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ด้วย โดยได้ให้คำจำกัดความของโรงเรียนราษฎร์ “หมายความว่า โรงเรียนประถมศึกษาที่บุคคลเดียวหรือหลายคนรวมกันตั้งและดำรงอยู่ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 38, 2464, หน้า 248) ดังนั้น โรงเรียนจีนจึงถือได้ว่า อยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งพระราชบัญญัติประถมศึกษาได้กำหนดเกณฑ์อายุของนักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนคือ เป็นเด็กที่มีอายุ 7-14 ปี และเด็กไทยทุกคนที่มีเกณฑ์อายุดังกล่าวจะต้องได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้นหากโรงเรียนจีนรับเด็กที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าวเข้าเรียนในโรงเรียนจะต้องสอนภาษาไทย และวิชาอื่น ๆ ที่เป็นภาษาไทยให้กับนักเรียนเป็นหลัก ซึ่งจะส่งผลให้เวลาเรียนภาษาจีนในโรงเรียนยิ่งลดน้อยลง และเนื่องจากพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ได้กำหนดทั้งคุณสมบัติครูใหญ่และครูผู้สอนในโรงเรียน อีกทั้งเวลาเรียนภาษาไทย รวมถึงสมุด หนังสือที่ใช้เรียนในโรงเรียนจีนจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลทั้งสิ้น โรงเรียนจีนจึงต้องปรับตัวอย่างมากเพื่อตอบสนองต่อข้อกำหนดดังกล่าว

วัตถุประสงค์

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนจีนหลังจากที่รัฐบาลไทยประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2461 โดยใช้วิธีการศึกษาและวิเคราะห์จากเอกสารชั้นต้นของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 โดยในช่วงระยะเวลานี้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติทั้งสิ้น 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ได้ครอบคลุมถึงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้มีผลกระทบต่อโรงเรียนจีนในประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ แต่บทความนี้จะกล่าวถึงข้อกฎหมายที่กำหนดในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เป็นหลัก เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนจีนและการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยเพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษาต่อไป

เนื้อหา

เนื่องจากในปี พ.ศ. 2461 รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกของไทย ซึ่งมีเนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติทั้งสิ้น 5 ลักษณะ ประกอบด้วย “การตั้งและเปิดโรงเรียนราษฎร์ การครอบงำโรงเรียนราษฎร์ การปิดเลิกโรงเรียน โรงเรียนอนุบาล วิธีพิจารณาแลลงโทษ” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 35, 2461, หน้า 110-125) ทั้งนี้บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาเอกสารชั้นต้นของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษาอยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 จากการศึกษาเอกสารพบว่า ผลกระทบและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับการจัดการศึกษาภาษาจีนและโรงเรียนจีนในช่วงที่รัฐบาลเข้ามาควบคุมการศึกษาภาษาจีนในช่วงเวลาทำการศึกษามีสามารถแบ่งออกได้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณสมบัติของครูใหญ่

คุณสมบัติครูใหญ่เป็นปัญหาหลักของโรงเรียนจีน เนื่องจากตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ มาตรา 4 (2) ครูใหญ่จะต้อง “เป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมูล ฤๅสำคัญชั้นมัธยมปีที่ 6 แห่งโรงเรียนรัฐบาล ฤๅเป็นผู้ได้รับประกาศนียบัตรอย่างอื่น ฤๅประกอบด้วยคุณสมบัติเหนืงพานั้น อันเสนอต่อกรรมการจะได้สำแดงรับรองว่าเทียบเท่ากับประกาศนียบัตรแห่งโรงเรียนรัฐบาลได้ แต่ว่าในผู้ที่ได้รับเทียบคุณสมบัตินี้จะต้องมีความรู้ภาษาไทยได้พอประมาณด้วย” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 35, 2461, หน้า 112-113) ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนี้ได้กำหนดคุณสมบัติครูใหญ่ไว้อย่างชัดเจน แต่เนื่องจากโรงเรียนจีนก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์นั้นจัดการศึกษาโดยเอกชน ครูที่สอนในโรงเรียนล้วนเป็นครูจีนทั้งสิ้นและไม่มีคุณสมบัติตามที่รัฐบาลกำหนด ส่งผลให้โรงเรียนจีนในช่วงเวลานี้จัดตั้งได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นโรงเรียนจีนหลาย ๆ โรงเรียนที่ต้องการจัดตั้งและให้การศึกษาภาษาจีนจึงใช้วิธีการขอครูใหญ่จากทางราชการ เช่น โรงเรียนชินหมีน ได้ยื่นความจำนงขอครูสัญชาติไทยไปเป็นครูใหญ่ และทางราชการได้จัดส่ง รองอำมาตย์ตรีพิม สุขวัจน์ ซึ่งเป็นครูโรงเรียนมัธยมวัดประทุมคงคา ไปดำรงตำแหน่งครูใหญ่ในโรงเรียน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ. 54.1/173, 2462) หรืออีกโรงเรียน คือ โรงเรียนตงฮั่ว ซึ่งได้ขอ พระเชื้อ ครูโรงเรียนพาณิชการ วัดแก้วฟ้าล่าง ไปเป็น

ครูใหญ่ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.54.1/35, 2462) เป็นต้น แต่การขอครูไทยไปเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนจีนนั้นมีปัญหา คือ เมื่อโรงเรียนจีนหาครูใหญ่ได้ใหม่แล้วมักจะส่งครูใหญ่ที่ขอมากับทางกระทรวงศึกษาธิการกลับคืน และในบางรายมักจะหาเหตุผลให้ครูที่จัดส่งไปเสียชื่อ โดยพนักงานตรวจการศึกษาท่านหนึ่งได้ลงความเห็นในเรื่องนี้เอาไว้เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462 ว่า

“.....เรื่องขอครูของเราไปเป็นครูใหญ่นั้นออกจะรู้สึกเข็ดหลาบ โดยที่เขามิได้ปรารถนาให้คนของเราได้ทำการสอนอยู่ได้ตลอดไป หาได้ใหม่ก็ส่งกลับคืน มิหนำซ้ำบางรายหาเหตุให้ครูของเราเสียชื่อด้วยเฉพาะรายนี้ขอมาก็เห็นควรให้ เป็นการเห็นว่าเราได้ช่วยเหลือการศึกษาของจีนและได้ปรารถนาดีต่ออยู่เสมอแต่จะต้องให้ทำสัญญาประกันก่อน.....” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.54.1/174, 2465)

แต่อย่างไรก็ตามในด้านคุณสมบัติครูใหญ่ เรื่องที่ครูใหญ่ต้องมีความรู้ภาษาไทยและคุณวุฒิของครูใหญ่นั้น กระทรวงศึกษาธิการได้มีการอนุมัติให้ด้วย โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ออกประกาศระเบียบกำหนดความรู้ผู้ที่จะเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ ลงวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2469 โดยระบุว่า

“.....ผู้ที่สอบไล่มัธยมปีที่ 6 ตก ได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 45 เปอร์เซนต์ และเมื่อสอบซ่อมได้คะแนนดี แล้วได้เลื่อนชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 7 สอบไล่ได้หรือคะแนนไม่ตกเลย กระทรวงเคยเทียบให้เป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ได้ตามพระราชบัญญัติ ฉะนั้นเมื่อมณฑลจะส่งไปแจ้งความจำนงค์โรงเรียนไปยังกระทรวงขอให้บอกไปให้ชัดเจนด้วย” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.54/5, 2469)

แต่อย่างไรก็ดี ยังมีอีกหลายโรงเรียนที่หาครูใหญ่ที่มีคุณสมบัติตาม มาตรา 4 (2) ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ไม่ได้ และต้องล้มเลิกโรงเรียนไป

2. ด้านคุณสมบัติของครูผู้สอน

ตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 มาตรา 14 กำหนดให้ “ในโรงเรียนราษฎร์ทั่วพระราชอาณาจักร ผู้จัดการโรงเรียนจะต้องสอนนักเรียน 1) ให้อ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร 2) ให้ได้ศึกษานานที่พลเมืองที่ดี ปลูกความจงรักภักดีในกรุงสยามแลความรู้แห่งภูมิประเทศ รวมทั้งพงศาวดารตำนานเมืองแลภูมิศาสตร์ด้วยเป็นอย่างน้อย แต่เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะยกเว้นบังคับให้สอนวิชาเช่นนี้ได้แก่ โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง ซึ่งเป็นโรงเรียนมิได้สอนวิชาสามัญทั่วไป หากเป็นโรงเรียนตั้งขึ้นด้วยมุ่งหมายเฉพาะสอนแต่ภาษาต่างประเทศภาษาใดภาษาหนึ่ง ฤๅมุ่งเฉพาะศิลปศาสตร์ อย่างใดอย่างหนึ่ง” และ มาตรา 17 (2) กำหนดว่า “ถ้าครูคนนั้นพิสูจน์ไม่ได้ว่ามีความรู้ภาษาไทยพอแก่ที่ต้งการใช้ในหน้าที่ตนจะสั่งสอน ถ้าผู้จัดการโรงเรียนไม่ถอนครูนั้นออกเสีย ภายในเดือนหนึ่งนับแต่เวลาได้รับคำสั่งความ เสนาบดีกระทรวงธรรมการจะร้องขอให้ศาลชี้ขาดตัดสินบังคับให้ถอนครูนั้นออกเสียได้” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 35, 2461, หน้า 116-119) ซึ่งนั่นหมายความว่า โรงเรียนจีนที่ไม่ได้เปิดสอนเฉพาะภาษาจีนหรือศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องมีครูที่มีความรู้ภาษาไทยเพียงพอเพื่อสอนภาษาไทยและวิชาอื่น ๆ เป็นภาษาไทยให้กับนักเรียนด้วย แต่เนื่องจากครูที่สอนในโรงเรียนจีนมีความรู้ภาษาไทยไม่เพียงพอ ดังนั้น โรงเรียนจีนส่วนใหญ่ที่ขอจัดตั้งขึ้นจึงมักยื่นแจ้งความจำนงค์อนุมัติให้ครูศึกษาหาความรู้ภาษาไทย โดยส่วนมากจะขออนุมัติเรียนภาษาไทยเป็นเวลา 1 ปี แต่จากหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการพบว่า ก่อนหน้านั้นกระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ได้ 1 ปี

แต่ต่อมาอนุโลมให้เพียง 6 เดือน เนื่องจากพบว่า โรงเรียนจีนมักจะเปลี่ยนครูอยู่บ่อยครั้ง และครูที่ได้รับการอนุโลมให้เรียนภาษาไทยไม่ตั้งใจศึกษาหาความรู้ภาษาไทยอย่างจริงจัง โดยมีรายละเอียดดังตัวอย่างต่อไปนี้

เช่น ในกรณีของโรงเรียนจีนเต็ก เนื่องจากครูผู้สอนไม่มีความรู้ภาษาไทย ดังนั้นผู้จัดการโรงเรียนจึงยื่นเรื่องขออนุโลมให้ครูเรียนภาษาไทยเป็นเวลา 1 ปี โดยเอกสารลงวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2461 ระบุว่า

“.....ด้วยบรรดาครูผู้สอนวิชาหนังสือจีนในโรงเรียนจีนเต็ก อันมีนามอยู่ในใบแจ้งความจำนงของข้าพเจ้านั้น เปนผู้ที่เพิ่งเข้ามาจากเมืองจีน ยังไม่สามารถจะใช้ภาษาไทยในการพำสอนได้ แต่ในเวลานี้ได้จัดการศึกษาภาษาไทยอยู่

เพราะฉะนั้นจึงขอคำนับท่าน โดยในนามของกรรมการโรงเรียนจีนเต็ก ขอเวลาผ่อนผันให้ครูจีนที่ยังไม่รู้จักภาษาไทยนั้น มีเวลาเล่าเรียนภาษาไทยมีกำหนดปีหนึ่ง นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.54.1/31, 2463)

แต่รัฐบาลกำหนดให้เรียนได้เพียง 6 เดือน โดยระบุว่า

“.....ครูที่เข้ามาใหม่นี้ จะยอมผ่อนผันให้มีเวลาหาความรู้ภาษาไทยถึง 12 เดือน ไม่ได้ เพราะครูโรงเรียนจีนมีการผลัดเปลี่ยนกันอยู่เสมอ เช่นนี้ที่ได้ผ่อนผันให้แล้วก็เปนครูอยู่ไม่ได้ตามกำหนดเพราะฉะนั้นสำหรับคราวนี้ยอมผ่อนผันให้เพียง 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่ได้รับจดหมายของข้าพเจ้าฉบับนี้ และในระหว่างผ่อนผันจะต้องหาความรู้ภาษาไทยอย่างจริงจัง ถ้าปรากฏว่าไม่ได้เอาใจที่จะรู้ภาษาไทย หรือเมื่อพ้นเวลาผ่อนผัน 6 เดือน แล้ว ปรากฏว่าไม่รู้ภาษาไทยจะต้องสั่งถอนออกจากหน้าที่ตามที่ชี้แจงมานี้.....” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.54.1/31, 2463)

ทั้งนี้หลังจากที่ได้รับการผ่อนผันหาความรู้ภาษาไทยครบกำหนด 6 เดือน แล้ว ครูผู้นั้นจะต้องเข้าสอบวัดความรู้ภาษาไทยกับทางราชการด้วย และถ้าหากสอบไม่ผ่านเกณฑ์ ทางราชการก็จะอนุโลมให้เรียนภาษาไทยต่อไปอีก 6 เดือน และทำการสอบใหม่อีกครั้ง ถ้าหากสอบผ่านก็จะสามารถเป็นครูสอนในโรงเรียนต่อไปได้ แต่ในบางกรณี ถึงแม้ว่าครูจีนจะสอบวัดความรู้ภาษาไทยผ่านเกณฑ์แล้ว แต่ทางกระทรวงศึกษาธิการเห็นว่า ครูผู้นั้นยังต้องเรียนภาษาไทยต่อไปอีก โดยไม่ต้องสอบวัดความรู้ภาษาไทยใหม่ แต่กระทรวงศึกษาธิการจะมีการตรวจติดตามการเรียนของครูผู้นั้นแทน จนกว่าจะเห็นว่าครูผู้นั้นมีความรู้ภาษาไทยเพียงพอที่จะสอนนักเรียนได้ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เช่น กรณีของ นายขุนซุนหยี่ ที่สอบไล่ได้ แต่ความรู้ภาษาไทยยังอ่อน ดังนั้น จึงต้องเรียนภาษาไทยต่อไป ดังที่พนักงานตรวจการศึกษาลงความเห็นเอาไว้ว่า

“.....ข้าพเจ้าเห็นควรให้ นายขุนซุนหยี่ สอบไล่ได้ แต่ความรู้ภาษาไทยที่สอบไล่ได้นี้ยังอ่อน ถ้าจะเทียบตามหลักสูตรแล้ว ก็เสมอชั้นประถมปีที่ 1 ซึ่งมีเวลาเรียนปีหนึ่ง นับว่ายังไม่เพียงพอสมควรตามพระราชบัญญัตินี้

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นควรมีหนังสือแจ้งให้ผู้จัดการทราบ ว่า นายขุนซุนหยี่ สอบไล่ได้ภาษาไทยในรอบระยะเรียนความรู้เพียงปีหนึ่ง แต่ความรู้ยังไม่เพียงพอสมควร บังคับให้เรียนต่อไป ไม่มีการสอบ แต่เจ้าหน้าที่จะได้ไปขอดูการเรียน จนเจ้าหน้าที่บอกให้ทราบว่า นายขุนซุนหยี่ มีความรู้ภาษาไทยสมควรตามพระราชบัญญัติแล้ว จึงหยุดเรียนได้.....” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.54.1/31, 2463)

แต่ในบางกรณี จากการกำกับติดตามการเรียนภาษาไทยของครูจีนของกระทรวงศึกษาธิการพบว่า เมื่อถึงกำหนดเรียนภาษาไทย 6 เดือน และต้องสอบวัดความรู้ภาษาไทย ครูจีนไม่มาสอบวัดความรู้ด้วยเหตุผลติดธุระ หรือเดินทางกลับประเทศจีน เช่น กรณีของ นายซังซันเจียว ที่เมื่อถึงกำหนดสอบความรู้ภาษาไทยแล้ว ไม่มาเข้าสอบ และผู้จัดการโรงเรียนแจ้งมาว่า นายซังซันเจียว มีธุระต้องกลับประเทศจีน แต่เมื่อกระทรวงศึกษาธิการตรวจสอบและพบว่า นายซังซันเจียว ยังเป็นครูอยู่ในโรงเรียน จึงมีหนังสือแจ้งไปยังผู้จัดการโรงเรียนเพื่อบังคับให้ครูคนดังกล่าวเข้าสอบ และเมื่อมาสอบแล้วสอบไม่ผ่านเกณฑ์ ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ให้ถอนนายซังซันเจียว ออกจากการเป็นครูของโรงเรียนและไม่ผ่อนผันเวลาเรียนภาษาไทยให้อีก โดยผู้ตรวจการศึกษาก็ได้ลงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ว่า

“.....ความบิดพลิ้วของครูจีนแสดงให้เห็นปรากฏดังนี้ ทำให้เป็นความยุ่งยากแก่ทางดำเนินการมาก เห็นควรโปรดสั่งผู้จัดการให้ถอน นายซังซันเจียว ออกจากตำแหน่งครูน้อย ให้เป็นตัวอย่าง โดยเหตุที่นายซังซันเจียว ไม่พยายามเรียนภาษาไทย ให้มีความรู้ตามพระราชบัญญัติ ถ้าผ่อนผันสั้นยาวกันไปอีก ก็จะไม่เห็นว่าการได้ผ่อนผันให้เพียงนั้น ตรงข้ามทำคุณกลับเป็นโทษ โดยเห็นว่าการทำอะไรไม่จริง และการให้ผ่อนผันนั้นก็จะไม่มีที่สิ้นสุดได้.....” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ศธ.54.1/31, 2463)

แต่กรณีเช่นนี้เป็นเพียงเฉพาะในบางกรณีเท่านั้น เพราะในความเป็นจริงแล้วกระทรวงศึกษาธิการยังอนุโลมให้ครูจีนที่สอบไม่ผ่านเรียนภาษาไทยต่อไปได้อีก เช่น กรณีของโรงเรียนผุ่กัน และโรงเรียนผ่างแสง ที่มีนายกำเ็จโผว ประจำเป็นครูใหญ่ในแผนกวางตุ้ง โดยเมื่อถึงระยะเวลากำหนดผ่อนผันเรียนภาษาไทย 6 เดือน แล้ว นายกำเ็จโผว ไม่ได้มาเข้าสอบ แต่ได้ยื่นเรื่องแจ้งความจำนงเรียนภาษาไทยต่อไปอีก 6 เดือน แต่กระทรวงศึกษาธิการแจ้งให้ครูคนดังกล่าวมาเข้าสอบก่อนจึงจะขยายเวลาเรียนภาษาไทยออกไปให้ ซึ่งจากการพิจารณาจากเอกสารหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการจะเห็นได้ว่า กรณีของ นายกำเ็จโผว นั้นไม่เหมือนกับนายซังซันเจียว ซึ่งมีเจตนาไม่มาเข้าสอบอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นหาก นายกำเ็จโผว มาเข้าสอบแล้วสอบไม่ผ่าน กระทรวงศึกษาธิการจึงพิจารณาอนุโลมให้เรียนภาษาไทยต่อไปได้โดยไม่ถอน นายกำเ็จโผว ออกจากการเป็นครู

จะเห็นได้ว่าในขณะนั้นกระทรวงศึกษาธิการพบปัญหาของโรงเรียนจีนว่า มีการเปลี่ยนครูอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าว “เมื่อโรงเรียนจะรับครูน้อยอีก ถ้ายังไม่มีความรู้ภาษาไทยพอสมควรแล้ว ต้องตกลงทำสัญญาเป็นครูกันนาน ๆ อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่า 2 ปี และต้องอบรมความรู้ภาษาไทยจนได้เข้าสอบไล่ภาษาไทยด้วย” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ศธ.54.1/343, 2464) จะเห็นได้จากเอกสารยื่นแจ้งความจำนงขอตั้งโรงเรียนและขอรับครูเข้าสอนในโรงเรียนที่ส่งมายังกระทรวงศึกษาธิการล้วนให้การรับรองว่าจะให้ครูที่รับเข้ามาทำการสอนในโรงเรียนอย่างน้อย 2 ปี และในกรณีที่ครูไม่มีความรู้ภาษาไทยนั้นจะขอผ่อนผันให้ครูเรียนภาษาไทย 6 เดือน

จากการพิจารณาเอกสารยื่นแจ้งความจำนงตั้งโรงเรียนของแต่ละโรงเรียนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 พบว่า โรงเรียนจีนส่วนใหญ่จัดตั้งได้แบบอนุบาล เนื่องจากครูและครูใหญ่ไม่มีความรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 เนื่องจากการจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลตามพระราชบัญญัติฉบับนี้สามารถอนุโลมให้ได้มากที่สุด คือ “มาตรา 27 โรงเรียนอนุบาลเป็นโรงเรียนที่ประสงค์มุ่งเอาการเลี้ยงดู

เด็กอายุอ่อน ๆ เป็นใหญ่ แลสอนเด็กให้รู้อ่านรู้เขียนรู้นับไปพลาในระหว่างเวลานั้นด้วย ในโรงเรียนเช่นนี้ ครูอนุบาลโรงเรียนไม่ต้องมีประกาศนียบัตรอย่างใดก็ควรเป็นได้ฯ มาตรา 28 แต่ในความข้ออื่นแห่งพระราชบัญญัตินี้ ที่ว่าด้วยการครบจำ การเปิดแลการปิดโรงเรียนก็ดี แลการศุขาภิบาลก็ดี ให้พึงอนุโลมใช้บังคับแก่โรงเรียนอนุบาลนี้โดยมากที่สุดแต่ที่ควรจะเป็นไปได้ฯ” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 35, 2461, หน้า 123) ซึ่งจะเห็นได้ว่าโรงเรียนประเภทอนุบาลนั้นสามารถอนุโลมให้จัดตั้งขึ้นได้ตามกฎหมาย ครูใหญ่และครูไม่จำเป็นต้องมีประกาศนียบัตรตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ

3. ด้านการตั้ง และเลิกโรงเรียนโดยไม่ได้แจ้งต่อกระทรวงศึกษาธิการ

จากการที่รัฐบาลเข้ามาควบคุมโรงเรียนราษฎร์นั้น ไม่ว่าโรงเรียนจะเปิดให้การศึกษา หรือที่ปิดอยู่แล้วต้องการจะจัดการศึกษาต่อ การย้ายสถานที่ตั้งโรงเรียนรวมถึงการปิดกิจการโรงเรียน จะต้องทำหนังสือแจ้งมายังกระทรวงศึกษาธิการก่อนเสมอ โดยได้กำหนดไว้ใน มาตรา 6 และ มาตรา 7 ของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับนี้ “มาตรา 6 ผู้ใดจะตั้งโรงเรียนขึ้น จะต้องแจ้งความจำนงค์นั้นแก่เสนาบดีกระทรวงธรรมการก่อนที่จะเปิดโรงเรียนให้การศึกษาอย่างน้อย 2 เดือนฯ มาตรา 7 ถ้าโรงเรียนตั้งอยู่แล้ว ฤจะตั้งขึ้นใหม่ขณะที่ภายนอกพระนคร ภายนอกจังหวัดธนบุรี ให้ส่งคำแจ้งความแก่พนักงานธรรมการประจำจังหวัดแลแก่ผู้ว่าราชการยุคนครบาลจังหวัดนั้น ๆ เพื่อจะได้ส่งต่อไปยังเสนาบดีกระทรวงธรรมการตามระเบียบราชการพร้อมกับความเห็นของเจ้านาที่นั้น คำแจ้งความให้ทำตามแบบอันเสนาบดีกระทรวงธรรมการได้วางไว้ แลให้ส่งรูปเปรจจดหมายโดยทางไปรษณีย์” (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 35, 2461, หน้า 113-114)

จากหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการพบว่า มีโรงเรียนจีนบางส่วนไม่แจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียนเปิดทำการสอนมายังกระทรวงศึกษาธิการและได้เปิดทำการสอน เช่น กรณีของ โรงเรียนเซียงเจียบ ซึ่งจากเอกสารขอจัดตั้งโรงเรียนที่ผู้จัดการโรงเรียนยื่นแจ้งความจำนงค์มายังกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2468 ความว่า

“ข้าพเจ้ารับรองว่า ในการที่ข้าพเจ้าได้จัดตั้ง โรงเรียนเซียงเจียบ เปิดทำการสอนขึ้นที่บ้านเลขที่ 437 ตำบลถนนพาดสาย อำเภอสามพันธง จังหวัดพระนคร

โดยมิได้ยื่นแจ้งความจำนงค์ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์อันนับว่า เป็นความผิดส่วนหนึ่ง และท่านก็ได้แนะนำให้ข้าพเจ้าเลิกการสอนแล้วนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าได้ปิดโรงเรียนเลิกทำการสอนแล้วตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม ศก นี้ ข้าพเจ้าจะเปิดโรงเรียนทำการสอนอีกเมื่อใด ข้าพเจ้าจะจัดการยื่นแจ้งความจำนงค์เสียให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ และจะรออนุญาตได้รับหนังสืออนุญาตก่อนแล้วจึงจะเปิดโรงเรียน ทำการสอนต่อไป” (หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ (2) ศธ.9.1/144, 2468)

ซึ่งจะเห็นได้ว่า โรงเรียนจีนเมื่อจัดตั้งโรงเรียนแล้วไม่แจ้งมายังกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อทางเจ้าหน้าที่ตรวจพบจึงได้สั่งให้โรงเรียนปิดเลิกทำการสอนและแจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียนมายังกระทรวงศึกษาธิการเพื่ออนุญาตให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติเสียก่อนจึงจะสามารถเปิดทำการสอนได้ ซึ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 มีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นในหลายโรงเรียน

4. ด้านการจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะสำหรับสอนภาษาจีน

จากการสืบค้นเอกสารหลักฐานพบว่า มีโรงเรียนจีนได้ขอจัดตั้งโรงเรียนและจะเปิดสอนเฉพาะภาษาจีนมายังกระทรวงศึกษาธิการ แต่กระทรวงศึกษาธิการปฏิเสธ เช่น ในกรณีของ โรงเรียนเหลื่องแสง ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าโรงเรียนดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตพื้นที่มณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งมีโรงเรียนจีนตั้งอยู่หลายโรงเรียน อีกทั้งโรงเรียนเหลื่องแสง ไม่มีครูใหญ่ที่ตรงตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ และรัฐบาลในช่วงนั้นยังไม่ได้สนับสนุนให้โรงเรียนเปิดสอนภาษาจีนเพียงอย่างเดียว แต่จะเน้นให้นักเรียนมีความรู้ภาษาไทยเป็นหลักก่อน ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่ารัฐบาลคำนึงถึงเด็กจีนที่เกิดในเมืองไทยไม่มีความรู้ภาษาไทย เพราะการรับการศึกษาของลูกหลานชาวจีนที่เกิดในเมืองไทยก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 นั้นเป็นการรับการศึกษาเป็นภาษาจีนล้วน ซึ่งจะเห็นได้จากที่ เสถิ์อน ศุภโสภณ กล่าวถึง การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยเอาไว้ว่า “.....การจัดการศึกษาในประเทศไทยนั้น จะจัดทำตามแบบอย่างในประเทศจีนล้วน หรือจัดไปตามชอบใจหาได้ไม่ จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมสำหรับเด็กซึ่งเติบโตขึ้นในประเทศไทย.....” (เสถิ์อน ศุภโสภณ, 2514, หน้า 112) แต่ทั้งนี้ก็ยังมียบางกรณีที่โรงเรียนจีนเปิดสอนภาษาจีนเพื่ออาชีพ เช่น กรณีของโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งขอลดจำนวนชั่วโมงเรียนภาษาไทยลง และให้มีการสอนภาษาจีนเพิ่มเติม “โดยแบ่งเวลาเล่าเรียนกัน คือ ในอาทิตย์หนึ่ง เด็กจะต้องเล่าเรียนภาษาไทยเต็มตามหลักสูตร 25 ชั่วโมงพักนั้น ให้คงสอนแต่เพียง 13 ชั่วโมงพัก 30 นาที นอกนั้นคงเรียนภาษาและหนังสือจีน” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (2) ศธ.8.7/18, 2466) โดยได้รับอนุญาตให้ทดลองจัดการศึกษาเช่นนี้เป็นเวลา 6 เดือน

จะเห็นได้ว่า ในพื้นที่โรงเรียนที่อยู่นอกเขตพระนคร หรือพื้นที่ห่างไกลนั้น ทางราชการอนุญาตให้จัดการศึกษาได้ตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ โดยโรงเรียนสามารถปรับเนื้อหาในการจัดการศึกษาได้ตามความต้องการของชุมชนในพื้นที่ แต่ยังคงให้มีการจัดการศึกษาภาษาไทยตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 ซึ่งจะทำให้เด็กนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนจีนทุกคนได้เรียนภาษาไทยในโรงเรียนจีน เพื่อให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนจีนสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้และเป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งบังคับเด็กที่มีอายุ 7-14 ปี ต้องเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษาที่รัฐบาลกำหนด แต่ในกรณีของ โรงเรียนเหลื่องแสง เนื่องจากครูใหญ่ยังไม่มีความรู้ภาษาไทย ซึ่งถือว่าขาดคุณสมบัติในการจัดตั้งโรงเรียนอย่างโรงเรียนราษฎร์ จึงจัดตั้งโรงเรียนได้เพียงอย่างโรงเรียนอนุบาลเท่านั้น

บทสรุป

ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 การจัดการศึกษาภาษาจีนยังคงเป็นการจัดการศึกษาโดยเอกชน แต่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของทางราชการ และต้องจัดการศึกษาในโรงเรียนโดยเน้นให้เด็กมีความรู้ภาษาไทยตาม มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และเมื่อโรงเรียนจีนต้องการรับนักเรียนที่มีอายุในเกณฑ์ 7-14 ปี ตามที่พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 กำหนดโรงเรียนจะต้องขอจัดตั้งอย่างโรงเรียนราษฎร์ และต้องจัดการศึกษาตามหลักสูตรที่ทางราชการกำหนด คือ ต้องสอนภาษาไทย และวิชาอื่น ๆ

ด้วยภาษาไทยเป็นหลัก โดยหากผู้ปกครองที่มีเด็กในเกณฑ์เรียนประถมศึกษาไม่ส่งเด็กในปกครองเข้าเรียนตามที่ราชการกำหนดจะมีความผิดกฎหมาย และหากโรงเรียนจีนรับเด็กในเกณฑ์ดังกล่าวเข้าเรียนแต่ไม่จัดการศึกษาตามที่พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 กำหนด เด็กที่จบจากโรงเรียนจีนก็จะไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นตามกฎหมายได้

จากการศึกษาเอกสารของกระทรวงศึกษาธิการพบว่า โรงเรียนจีนในระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 ส่วนใหญ่จัดตั้งได้แบบอนุบาล เนื่องจากครูใหญ่และครูผู้สอนขาดคุณสมบัติในการสอนภาษาไทยตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และโรงเรียนจีนที่จัดการศึกษาในช่วงที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนั้นไม่สามารถจัดการศึกษาภาษาจีนเพียงอย่างเดียวได้เหมือนแต่ก่อน ซึ่งส่งผลให้เวลาเรียนภาษาจีนในโรงเรียนจีนลดลง และครูที่สอนในโรงเรียนจีนนอกจากจะเป็นครูชาวจีนแล้วยังมีครูชาวไทยเข้าไปจัดการศึกษาในโรงเรียนด้วย จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ส่งผลให้การจัดการศึกษาในโรงเรียนจีนเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น และมีหลายโรงเรียนที่หาครูใหญ่ให้ตรงตามคุณสมบัติที่ทางราชการกำหนดไว้ไม่ได้และต้องปิดตัวลง ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษานี้พบว่า การจัดการศึกษาในไทยหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับแรกของไทยนั้นเป็นไปอย่างมีระบบ

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากบทความนี้เป็นการศึกษาเอกสารขั้นต้นของกระทรวงศึกษาธิการ โดยศึกษาพร้อมกับข้อกำหนดที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 และพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนจีนจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้เป็นหลัก ซึ่งกำหนดช่วงระยะเวลาในการศึกษาอยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2461-2469 เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในช่วงเวลาทำการศึกษานั้น โดยไม่ได้นำส่วนมิติทางด้านการเมืองการปกครองของไทยในช่วงเวลาทำการศึกษามาวิเคราะห์ร่วมด้วย ดังนั้นผู้ที่สนใจศึกษาสามารถนำองค์ความรู้จากบทความนี้ไปต่อยอดศึกษาในมิติทางด้านการเมืองการปกครองของไทยในช่วงเวลานี้เพิ่มเติมได้ อีกทั้งประวัติศาสตร์การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมีความเป็นมาช้านาน และภาษาจีนมีวิวัฒนาการในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องจากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ผู้ที่สนใจสามารถนำองค์ความรู้จากบทความนี้ไปใช้ต่อยอดในการศึกษาค้นคว้าด้านการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยในช่วงเวลาอื่น ๆ เพิ่มเติมได้

บรรณานุกรม

- พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พระพุทธศักราช 2461. (2461). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 35 (ตอนที่ 110), หน้า 110-125.
- พระราชบัญญัติประถมศึกษา พระพุทธศักราช 2464. (2464). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 38 (ตอนที่ 246), หน้า 246-289.

- วรวิทย์ วคินสรการ. (2528). โรงเรียนเอกชน. *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 1, หน้า 43-47.
- เสถียร ศกุนตลา. (2514). *ประวัติโรงเรียนราษฎร์ในเมืองไทย*. พระนคร: สมาคมครูโรงเรียนราษฎร์แห่งประเทศไทย.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2462). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/35 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนตงฮั่วอยู่ที่ตรอกสพานญวน ตำบลลำเพ็ง อยู่ต่อไป*. (3 กันยายน 2461-20 พฤศจิกายน 2462).
- _____. (2462). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/173 เรื่อง โรงเรียนชินหมินขอครูไทยส่งนายแฉล้ม จิตตะทัต ไปเป็นครู*. (28-30 เมษายน 2462).
- _____. (2463). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/31 เรื่อง อนุญาตให้ดำรงโรงเรียนจีนเต็กตั้งอยู่ที่ถนนพาดสาย ตำบลถนนพาดสาย อยู่ต่อไป*. (2 กันยายน 2461-19 พฤษภาคม 2463).
- _____. (2464). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/343 เรื่อง โรงเรียนแต่จิวหนึ่งจื่อ จังหวัดพระนครได้ ขอเปลี่ยนผู้จัดการ และครูน้อย*. (18 มีนาคม 2463-1 กันยายน 2464).
- _____. (2465). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54.1/174 เรื่อง แจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียนป่วยหงวน และส่งนายเชื้อไปเป็นครู*. (20 เมษายน 2462-2 มิถุนายน 2465).
- _____. (2466). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2) ศธ.8.7/18 อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีน จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (27 สิงหาคม-10 กันยายน 2466).
- _____. (2468). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (2) ศธ.9.1/144 แจ้งความจำนงค์ตั้งโรงเรียนเซียงเจียบกับขอรับครูน้อย และผ่อนผันให้ครูใหญ่หาความรู้ภาษาไทย*. (16 กุมภาพันธ์-12 มีนาคม 2468).
- _____. (2469). *เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.54/5 ระเบียบกำหนดความรู้ผู้ที่จะเป็นครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์*. (23 สิงหาคม-7 กันยายน 2469).